

מי אשם בעלית האבטלה? – לא המובטלים

אריה ארנון*

לאחר סידרה ארוכה מדי של תחזיות אופטימיות על עתיד המשק, הבינו קובעי המדיניות הכלכלית שהצרות רק מתחילות. איש אינו מדבר יותר על 4% צמיחה כ"הנחת עבודה", אלא על 14% אבטלה. ברור שהמשק חולה מאד והשאלה החשובה היא מה עושים. כדי לענות על השאלה נחוץ להבין את הסיבות למשבר.

ממשלת ישראל מתמודדת עד עתה עם הסימפטומים של המחלה, קרי תוצאות המשבר, אך לא עם סיבותיו העמוקות. מכיוון שהכנסות המדינה יורדות ונוצר גרעון בתקציב המדינה, מקצצת הממשלה את הוצאותיה שוב ושוב. הקיצוצים פוגעים, כמובן, בשירותים שניתנים לאזרחים, אך בנוסף מורידים הקיצוצים את הביקושים במשק וכך מחזקים את המיתון. במקביל מתפתחת אי יציבות בשווקים הפיננסיים, ובנק ישראל פועל באמצעות העלאת הריבית. גם כאן לתרופה יש תופעות לוואי המזיקות לחולה, שכן היא מגבירה את הלחץ להמשך המיתון.

לכאורה מצב ללא מוצא. כל גורם כלכלי – האוצר, בנק ישראל – מגיב על הסימפטומים על פי מיטב הבנתו, אך המשק אינו מבריא. הטיפול בחולה לקוי שכן המחלה לא אובחנה כראוי. מדובר במשבר שסיבתו העיקרית היא המלחמה הנמשכת בינינו ובין שכנינו. כלכלה, ובוודאי כלכלת שוק, אינה בנויה לעמוד במלחמה. קובעי המדיניות עשויים במקרה הטוב להחליש את המשבר וגם זאת רק בתנאי שבינו מהי הסיבה. אך להודות בפה מלא כי המשבר הכלכלי הוא מחיר המלחמה אינה אמירה שהממשלה תשמח בה.

התחזיות להמשך המיתון מחיבות פוליטיקאים לתגובה, במיוחד מצפים מהם לתשובה למובטלים שמספרם צפוי לגדול. ראש הממשלה מצא את התגובה הראויה לדעתו: האשמים במשבר הם הבטלנים המתחזים למובטלים. זו טענה מקוממת גם אם לא חדשה. האבטלה אצלנו עולה ויורדת ביחד עם הפעילות הכלכלית. כאשר יש צמיחה, כמו בראשית שנות התשעים, ירדה האבטלה מ 11% ל 6%. כאשר נכנס המשק למיתון הארוך בתולדותיו ב 1996, החלה האבטלה לעלות לכ 9%. עתה, כשנכנסנו למשבר בגין המלחמה, עולה האבטלה שוב. הבעיה היא בביקוש לעובדים בשפת הכלכלנים, ולא בהיצע, ברצון לעבוד. האשמת העובדים המובטלים, שרובם הגדול ישמחו לחזור לעבוד, אך הם אינם מוצאים עבודה, היא תגובה לא ראויה. אפילו מי שלא מוכן להודות בכך שהגורם הקובע בהיזדרזות הכלכלית היא אי הוודאות שיצר העימות עם שכנינו, ראוי שימצא תשובה הוגנת יותר.

שתי תשובות עקרוניות אפשריות. אחת, חוזרת אל הנחת ה"אין ברירה" המדינית. אולי, אם ישראל תציע תנאים סבירים לחזרה לתהליך מדיני, נוכל לחזור לסביבה בה תתכן צמיחה כלכלית? הממשלה, כך נראה, אינה מיצרת אופק מדיני ומעדיפה לנהל את המלחמה עד להכרעה של היריב גם במחיר נזק נמשך לכלכלה. האזרחים צריכים להחליט אם גם בעיניהם באמת "אין ברירה" ומטרות המלחמה מצדיקות את המחיר בנפש ובכלכלה, בדם ובדמים. האפשרות השניה, היחידה הקימת לאלה התומכים בטענת ה"אין ברירה", מחיבת להנהיג כאן כלכלה פחות "שוקית". כלומר, התומכים בהמשך המלחמה יצטרכו להתחיל לסגת ממשטר הפתיחות של המשק כלפי העולם שהונהג כאן בעשור האחרון ומגישת הממשלה הקטנה והפסיבית. הם יצטרכו לתמוך ביוזמה ציבורית ולא רק פרטית. ישנם רבים, כמוני למשל, שיתמכו בשתי האפשרויות: ניסיון להפסיק את העימות ולחזור למום ללא הכרעת הצד השני וכלכלה פחות "שוקית". שרון ועימו רבים מאזרחי ישראל, צריכים לבחור בין שתי האפשרויות. להאשים את המובטלים זו דמגוגיה זולה.

* המחלקה לכלכלה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב ועמותת "מחויבות לשלום ולצדק חברתי" המסייעת למובטלים